

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Особливості рефлексивного управління потребують подальшого теоретичного дослідження з метою їхнього застосування в практичній діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу як нового напрямку управління.

Література

1. Авиллов А.В. Рефлексивное управление. Методологические основания [Текст] / А.В.Авиллов. – М. : ГУУ, 2003. – 202 с.
2. Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке / П.Ф. Друкер. – Москва – Санкт-Петербург – Киев : Издательский дом “Вильямс”, 2004. – 272 с.
3. Дункан У.Д. Основополагающие идеи в менеджменте / У.Д.Дункан.– М. : Дело, 1996. – 272 с.
4. Кибанов А.Я. Управление персоналом организации / А.Я. Кибанов.– М. : ИНФРА-М, 1997. – 638 с.
5. Клиланд Д. Системный анализ и целевое управление/ Д. Клиланд, В. Кинг. – М : Советское радио, 1974. – 274с.
6. Месарович М. Теория иерархических многоуровневых систем / М. Месарович.– М. : Мир, 1973. – 342 с.
7. Мильнер Б.З. Американский капитализм и управленческие решения / Б.З.Мильнер, Л.И.Евченко, Ю.А.Ушанов.– М. : Наука, 1977. – 288 с.
8. Питерс Т. В поисках эффективного управления / Т. Питерс, Р. Уотермен.– М. : Прогресс, 1986. – 423 с.
9. Спиноза Б. Этика / Б.Спиноза. – М. : ЭКСМО-ПРЕСС, 1998. – 431 с.

Анотація

У статті розглядаються особливості діяльності керівника в процесі рефлексивного управління загальноосвітнім навчальним закладом.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности деятельности руководителя общеобразовательного учебного учреждения в процессе рефлексивного управления.

Summary

In the article examined the feature of activity of leader of general educational establishment in the process of reflection management.

Ключові слова: управління, стратегії управління, внутрішні механізми управлінської діяльності, особливості діяльності керівника навчального закладу, рефлексивне управління, критерії делегованої діяльності.

Ключевые слова: управления, стратегии управления, внутренние механизмы управленческой деятельности, особенности деятельности руководителя учебного заведения, рефлексивное управление, критерии делегированной деятельности.

Keywords: managements, management strategies, internal mechanisms of administrative activity, features of activity of leader of educational establishment, reflection management, criteria of the delegated activity.

Подано до редакції 04.03.2011.

УДК 378.046.4

© 2011

Савченко В.А.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Соціально-економічні, науково-технічні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, і модернізації освіти є визначальними чинниками реформування системи освіти в Україні. [1, с.39]

Ключовою фігурою в системі освіти був і залишається вчитель.

Випереджаючий розвиток педагогічної освіти обумовлює необхідність орієнтуватися на формування і розвиток професійного рівня вчителів фізичної культури, який передбачає крім знань формування і використання здатності до творчості і саморозвитку вчителя фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз практики показує, що однією з серйозних проблем сучасної освітньої системи є недостатній рівень підготовленості вчителів фізичної культури до роботи в умовах, що вимагають самостійного прийняття оптимальних педагогічних рішень. Відомо, що затребувані практикою вміння вчителя самостійно, науково обгрунтовано конструювати навчальний процес утворюються після вузівської освіти спонтанно або формуються досить довго і неповно [6, с. 7].

Загальнотеоретичні основи формування професійної майстерності вчителів фізичного виховання досліджувалися українськими вченими Н.В.Козаковою (2005), Л.І.Кацовой (2005), М.В.Карченковою (2006), російськими – Т.О.Михайловою (2004), О.М.Матвєєвою (2004), М.В.Широковою (2006), білоруськими – О.А.Коптюгом (2008), Л.В.Шукевичем (2008) та ін.; шляхи удосконалення змісту і методики освіти та виховання майбутніх учителів, тренерів-викладачів та інших фахівців галузі фізичного виховання і спорту розкриті у роботах Е.С.Вільчковського (2002), М.М.Линця (1997), А.В.Цюся (1994); процес формування професійної майстерності

вчителів фізичної культури Б.М.Шияна (2005), В.Г.Папуши (2005); методи контролю ефективності, процесу професійної підготовки вчителів фізичної культури Л.В.Волкова (2002), Т.Ю.Круцевич (1999).

Більш того, згідно з дослідженнями вчених О.А.Абдулліної (1990), Ю.Н.Кулюткіна (1978, 1986), А.О.Лукашенко (2006) та ін. професійна діяльність більшості вчителів насичена методичними штампами та стереотипами. Необхідна систематична спеціальна робота по формуванню та розвитку у вчителів фізичного виховання педагогічної майстерності.

Проблеми формування та удосконалення професійної майстерності широко досліджені в працях О.А.Абдуліної (1990), Ф.Н.Гонобліна (1960), Р.С.Гуріна (2004), І.А.Зязюна (1997), М.Б.Євтуха (2002), Н.В.Кузьміної (2001), О.О.Леонтьєва (1975), В.І.Саюк (2007), В.О.Сластьоніна (1997), О.М.Спіріна (2004), О.І.Щербакова (1999) та ін.

Н.П.Волкова зазначила, що основними вимогами взаємодії учня й педагога повинні бути:

- креативність;
- комунікативність;
- педагогічна діагностика для виявлення творчого потенціалу особистості кожного учня;
- творча співпраця педагога й учня, що передбачає спільну мету – формування творчої та всебічно розвиненої особистості.

Зрозуміло, що підготувати такого вчителя фізичної культури, застосовуючи ілюстративно-пояснювальний метод навчання, неможливо. Творчість вчителя, активність вчителя, самостійність вчителя у прийнятті рішень не формуються спонтанно. Вони визначаються спрямованістю, стратегією, змістом і технологією процесу навчання й виховання у інституті післядипломної педагогічної освіти, які готують фахівців з фізичної культури. Один з найефективніших шляхів розв'язання цієї проблеми – широке використання інтерактивних методів навчання. [3. с. 38]

Професійна майстерність вчителя фізичної культури прямо пов'язана з його творчістю, де велику роль відіграють інтуїція, натхнення, талант, учитель має можливість впливати особистим професійним переконанням, виразити свою педагогічну індивідуальність. Найважливішою умовою зростання професійної майстерності є творча, заснована на безперервному вдосконаленні педагогічна діяльність. Вирішальне значення для майстерності має те найближче оточення, в яке потрапляє педагог: і мікроклімат колективу, ідеї, якими він живе, його традиції.

Провідним завданням діяльності учителя фізичної культури є формування в дітей та молоді позитивної мотивації до здорового способу життя, створення внутрішньої переконаності в його перевагах.

Тому ґрунтовна психолого-педагогічна перепідготовка вчителів фізичної культури в початковій школі є необхідною умовою формування професіоналізму вчителів фізичної культури, його готовності до здійснення фізичної підготовленості учнів в навчальних закладах.

Аналіз наукових досліджень та педагогічне осмислення питань післядипломної освіти вчителя фізичного виховання, вдосконалення його змісту вказують на наявність низки суперечностей: між традиційною практикою підвищення кваліфікації вчителя, яка характеризується вузькоаспективністю і фрагментарністю і сучасною спрямованістю професійної та післядипломної освіти на безперервність, забезпечення професіоналізму вчителя, адекватного соціокультурним і особистісним потребам; між необхідністю вдосконалення змісту післядипломної освіти з урахуванням концептуальних підстав модернізації освіти, особистісно-професійних інтересів педагогічних працівників та недостатньої розробленості теоретико-методологічних і програмно-методичних основ його збагачення, впровадження в практику післядипломної освіти вчителя. [2. с. 67]

Сучасний вчитель фізичного виховання повинен бути не просто фахівцем високого рівня, спеціалістом своєї справи, а й відповідати наступним вимогам: формувати компетенції, необхідні для продовження освіти в відповідній сфері майбутньої професійної діяльності; дотримуватися варіативності змісту освіти, вміти проектувати індивідуальні освітні траєкторії тих, яких навчає; володіти здатністю і готовністю вводити в освітній процес інтерактивні, діяльнісні компоненти, включати тренінгові методи навчання. [4. с. 15]

Зміни, що мають відбутися в системі післядипломної педагогічної освіти з формування професійного рівня вчителів фізичної культури, повинні стосуватися не лише і не стільки кількісних її сторін, а й якісного покращення змісту, організації навчального процесу за інтерактивними технологіями.

Для підвищення ефективності навчально-виховного процесу в системі післядипломної педагогічної освіти вчителів фізичного виховання в початковій школі необхідно активізувати пошук нових шляхів вдосконалення системи фізичного виховання, створення нових тренінгових технологій.

Формулювання цілей статті... Мета статті – науково обґрунтувати шляхи формування професійної майстерності вчителів фізичної культури в початковій школі в системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження... Занурення у проблему дослідження показує, що питання вдосконалення змісту післядипломної педагогічної освіти вчителя вимагає теоретично-практичного дослідження.

Таким чином, актуальність, недостатня розробленість, соціальна затребуваність і практична значущість проблеми дослідження зумовили вибір теми дослідження.

Для того, щоб слідувати вимогам часу, в сучасних інститутах післядипломної педагогічної освіти запроваджується інтенсифікація освітнього процесу за допомогою використання сучасних технологій навчання і створення психологічного комфортного середовища.

Висока активність є обов'язковими умовами сучасних підходів навчання вчителів фізичної культури в початковій школі які проходять перепідготовку у навчальному процесі, опора на їхній індивідуальний досвід, створення на заняттях проблемних ситуацій. Сутність сучасних підходів по формуванню професійної майстерності полягає в тому, щоб слухачі і викладач були рівноправними, рівнозначними суб'єктами і знаходилися у постійній активній взаємодії.

Визначаючи зміни окремих компонентів професійної майстерності вчителя фізичної культури в початковій школі було проведено анкетування, яке показує, що тільки 10% з кожних 100 вчителів, опитаних на курсах підвищення кваліфікації, вважають, що були готові після закінчення Вузу на професійному рівні виконувати свої функціональні обов'язки за основними напрямками діяльності вчителя фізичної культури, 15% вчителів готові до проведення традиційного уроку, а 37% до аналізу уроку та його результатів. Кожен третій практично не готовий до проведення уроків за інтерактивними технологіями та не володіє методикою проведення таких уроків, 30% вчителів не займаються позаурочною діяльністю зі свого предмету.

Сьогодні всі вчителі, незалежно від стажу роботи, в тій чи іншій мірі відчувають об'єктивну потребу в істотному оновленні своїх знань, а 41% опитаних вчителів мають чітку психологічну установку на проведення своїх уроків за традиційними методами навчання. Незалежно від предмета (спеціалізації), типу школи і стажу роботи 68% вчителів оцінюють рівень свого професіоналізму як високий, четверта частина визначила свій рівень як середній і 11% як низький. При цьому кожен другий вчитель відчуває істотні труднощі в галузі теоретичних основ експерименту. Тільки 19% вчителів здатні повною мірою сформулювати проблему, вивчити інноваційні технології та запроваджувати їх у навчально-виховному процесі.

Кожній школі на сьогоднішній день потрібен вчитель, що вміє працювати, самостійно вирішуючи різноманітні проблеми навчання, виховання, спілкування, розвитку дитини, творчо підходить до організації становлення особистості дитини, постійно самовдосконалюватися професійно і морально, показуючи учням гідний наслідування приклад. Таким чином, першочерговим завданням вчителя стає не передача якомога більшого обсягу знань, а формування механізмів їх набуття, пошуку, у чому допомагають інтерактивні технології навчання і виховання школярів. [5. с. 7]

Не контролювати, а консультувати така роль вчителя фізичної культури повинна бути в кожному навчальному закладі. Навчання за інтерактивними методами створює нову педагогічну етику, яка базується на взаєморозумінні. Спілкування учня і викладача набувають іншого характеру – особистісного, коли панує довіра, підтримка, співчуття. Виникає потреба діалогу як домінуючого навчального спілкування. Відбувається обмін думок, висувуються та обговорюються різні позиції, моделюється кінцевий варіант. Створюється клімат, який заохочує до творчості. Отже, час вимагає глибоко осмислювати педагогічну діяльність, знаходити шляхи розвитку педагогічної творчості, яка межує з майстерністю. Звичайно, що це вимагає від учителя застосування певних методів діяльності особливо в початковій школі:

- підведення до сприйняття змін (учні повинні бути переконані, що зміна може принести користь);
- заохочення до нових ідей (демонстрація вчителем свого позитивного ставлення до цікавих пропозицій та оригінальних ідей і, взагалі, до будь-якого висловлювання своєї думки стосовно існуючої проблеми);
- полегшення взаємних контактів між учнями;
- толерантне ставлення до невдач (полегшення психологічних проблем, заохочення до пошуку);
- постановка чітких цілей і забезпечення їх досягнення (доступність пояснення, впевненість у необхідності дії, запропонованих викладачем). [7. с. 316]

Для того щоб підвищити рівень професійної майстерності вчителів фізичної культури в початковій школі, на наш погляд, буде ефективним запровадження в курсову перепідготовку обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти тренінгової методики, однієї з ефективнішої педагогічної технології. Тренінгова методика – це продумана в деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з обов'язковим створенням сприятливого освітнього середовища для викладача і слухача.

Тренінг як форма педагогічного впливу передусім передбачає використання активних методів групової роботи. Саме тому вони дуже подобаються слухачам, дітям і створюють у них відчуття свята, хоча під час тренінгу можна навчитися і збагнути набагато більше, ніж під час класичного уроку або навчання на курсах.

Метою тренінгу є: підвищення рівня інформованості і розширення знань учасників навчального процесу, розвиток комунікативної компетентності слухачів, формування цінностей і життєво важливих переконань та напрацювання необхідних практичних навичок відповідальної поведінки по відношенню до свого життя та оточуючих.

Тренінг сприяє інтенсивності навчання, тому що засвоєння інформації досягається завдяки власній активній роботі його учасників. Знання під час тренінгу не подаються в готовому вигляді, а стають продуктом активної діяльності самих учасників. У центрі уваги – самостійне навчання слухачів та інтенсивна їх взаємодія. Відповідальність за результативність навчального процесу несуть однаковою мірою як викладач, так і кожний учасник тренінгу.

Тренери керують процесом тренінгу, надають інформацію. Допомагають учасникам систематизувати свої знання та набути необхідні навички. Говорячи про тренерство, важливо визначити свою роль в цьому процесі. Ви викладач? Консультант? Менеджер? Тренер? Всі ці ролі досить вузькі та несуть визначені професійні навантаження. Кожна з них окремо не характеризує всіх функцій тренера. Будь яка роль має конкретний зміст діяльності, а в цілому все це складає роботу тренерів.

Навчання за інтерактивними методиками викладання дозволить вчителю фізичної культури:

- позитивно ставитесь до себе та інших;
- досконаліше володіти матеріалом;
- володіти навичками успішного спілкування;
- навчитися слухати та чути аудиторію;
- володіти навичками роботи з аудиторією;
- володіти навичками вербальної та невербальної поведінки;
- постійно вдосконалювати свої знання та вміння.

Для роботи за інтерактивними методами навчання на уроках фізичної культури науково обґрунтовані організаційно-методичні підходи та технологія уроків-тренінгів з фізичної культури, які спрямовані на підвищення емоційної насиченості, індивідуальне сприйняття навчального матеріалу, підвищення рівня загальних знань, розвиток життєвих навичок для адаптування у повсякденному житті. Для формування теоретичних знань з фізичної культури нами були розроблені орієнтовні уроки – тренінги з фізичної культури для учнів 1, 2, 3, 4, класів створені відповідно до Державної програми з навчального предмету “Фізична культура” для учнів 1, 2, 3, 4 класів, затвердженої МОН України лист №1/11-6611 від 23.12.2004 року, на допомогу вчителям фізичної культури в початкових класах у викладанні третього уроку фізичної культури за сучасною педагогічною технологією “освіта на основі розвитку життєвих навичок” (ООЖН) з широким використанням інтерактивних методів навчання.

Висновки... Таким чином, перепідготовка вчителів фізичного виховання в початковій школі за інтерактивними методами навчання буде ефективною за умов: запровадження інтерактивної методики навчання, формування особистісного смислу занять на основі розвитку практичних вмінь на базі теоретичних знань, комплексного підходу до фізичного виховання з єдністю теоретичного і практичного компонентів, формування культури професійної самореалізації.

Література

1. Гільмеева Р.Х. Формування професійної компетентності вчителя в системі післядипломної освіти: дис.... д-ра пед. наук: 13.00.01/ Гільмеева Римма Хамідівна. – Казань, 1999. – 459 с.
2. Дамбаева Б.Б. Педагогические условия совершенствования содержания последипломного образования учителя : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Дамбаева Бальжит Балдандоржиевна – Чита, 2005. – 190 с.
3. Карпюк Р.П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Карпюк Роман Петрович. – Вінниця, 2005. – 204 с.
4. Матросов В.Л. Модернизация высшей педагогической школы. / В.Л. Матросов // Педагогика. 2006. – №10. – С. 14-18.
5. Проект: Открытый университет педагогического мастерства // Дайджест педагогічних ідей та технологій // Школа-парк, 2002. – №4. – С.6-11.
6. Романова К.Є. Методична система формування та розвитку педагогічної майстерності вчителів: автореф. дис.... д-ра пед. наук.: спец. 13.00.08 «Теорія і методика професійної освіти» / Романова Каріне Євгенівна; Шуйский держ. пед. ун-т. – Шуя, 2010. – 45с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти/ М.М.Фіцула. – К.: Академія 2001. – 568 с.

Анотація

В статті розглядаються шляхи формування професійної майстерності вчителя фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти. Представлена інноваційна тренінгова методика для проведення уроків фізичної культури в початковій школі.

Анотация

В статье рассматриваются пути формирования профессионального мастерства учителя физической культуры в системе последипломного педагогического образования. Представлена инновационная тренинговая методика для проведения уроков физической культуры в начальной школе.

Summary

The article examines ways of formation of professional skills teacher of physical culture in postgraduate teacher education. Innovative training methods for physical education class in elementary school is presented.

Ключові слова: професійна майстерність, інтерактивні технології.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, интерактивные технологии.

Key words: professional skills, interaction technology.

Подано до редакції 02.03.2011.

Рекомендовано до друку канд.мед.наук, проф. Морозовою В.В.

УДК 37.015.3

© 2011

Світич С.А.

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З СОМАТИЧНО ПОСЛАБЛЕНИМИ ДІТЬМИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Наш час характеризується загостренням соціальних проблем, одною з яких є різке погіршення здоров'я дітей. Останнім часом кількість абсолютно здорових дітей знизилась до 10%, а процент соматично послаблених дітей стає дедалі більшим.

Внаслідок цього проблема адаптації до школи, тобто перебудови поведінки та діяльності в умовах нової соціальної ситуації, дітей, які часто хворіють і внаслідок цього часто пропускають заняття, а також проблема реадaptaції таких дітей після тривалої відсутності у школі є дуже актуальною.

Разом з тим досвід свідчить, що вчителі психологічно не готові враховувати проблеми і потреби таких дітей у навчальному процесі. Вони не надають їм психологічної і педагогічної допомоги у надолуженні пропусків, погіршенні соціальних контактів з однокласниками. Втрачена практика проведення вчителями з такими дітьми додаткових занять. Більш того, часто вчителі не можуть стримати свого роздратування частими пропусками занять, висловлюють їх перед класом, оцінюють таких дітей як ненадійних, таких, що можуть підвести. Тому проблема психологічної підготовки педагогів до організації взаємодії з дітьми, що часто хворіють, є вкрай актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Момент вступу до школи є критичним для здоров'я більшості дітей, а для соматично послаблених ускладнюється наявністю в анамнезі хронічних або частих респіраторних захворювань.

Критеріями успішності адаптації до школи вважають успішність засвоєння знань, шкільних норм поведінки, відсутність проблем у спілкуванні, емоційне благополуччя. Про високий рівень шкільної адаптації також свідчать: розвинена учбова мотивація, позитивне емоційне ставлення до школи, високий рівень довільної регуляції [8].

Проблема адаптації дитини до шкільного навчання була предметом вивчення педагогів та медиків, але велика частина досліджень належить психологам. З'ясуванню її певних аспектів сприяють, зокрема, результати наукових досліджень сутності адаптованості/дезадапованості, їх причин та особливостей прояву (І.В.Дубровіна, В.Є.Каган, Р.В.Овчарова, Н.В.Самоукіна, А.В.Фурман та ін.); взаємозв'язку психологічної готовності дитини до школи та особливостей її адаптації до навчання (Л.І.Божович, А.Л.Венгер, Н.Й.Гуткіна, В.В.Давидов, О.С.Проскура та ін.); емоційного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (О.Л.Кононко, О.І.Кульчицька, В.С.Мухіна, П.М.Якобсон), а також результати вивчення психологічних особливостей навчальної діяльності молодших школярів (В.В.Давидов, Д.Б.Ельконін, Л.В.Занков, Г.О.Люблінська, О.В.Скрипченко та ін.).

Т.В.Дорожевець розробила теоретичну модель шкільної адаптації, яка включає в себе три сфери: академічну, соціальну та особистісну. Академічна адаптація характеризує ступінь прийняття учбової діяльності і норм шкільного життя. Успішність входження дитини в нову соціальну групу залежить від рівня соціальної адаптації. Особистісна адаптація характеризує рівень прийняття дитиною свого нового соціального статусу (Я – школяр). Шкільна дезадаптація розглядається автором як результат переважання одного з трьох стилів пристосування до нових соціальних умов: акомодацийного, асиміляційного та незрілого. Акомодацийний стиль проявляється в схильності дитини до повного підкорення своєї поведінки вимогам школи. В асиміляційному стилі відбивається його намагання підкорити оточуюче шкільне середовище своїм потребам. Незрілий стиль пристосування, обумовлений психічним інфантілізмом, відбиває нездатність учня перебудуватись у новій ситуації розвитку [2].

Переважання у дитини одного із стилів пристосування веде до порушень у всіх сферах шкільної адаптації. На рівні академічної адаптації спостерігається зниження шкільної успішності та учбової мотивації. На рівні соціальної адаптації поряд з порушенням конструктивності поведінки в школі відбувається зниження статусу дитини в групі однолітків. На рівні особистісної адаптації порушується співвідношення "самооцінка – рівень домагань", спостерігається зростання шкільної тривожності.

Шкільна дезадаптація – це створення у дитини неадекватних механізмів пристосування до школи у вигляді порушень учбової діяльності та поведінки, конфліктних відносин, психогенних захворювань та реакцій, зростання рівня тривожності, порушень в особистісному розвитку.